

FOOD LEGISLATION CHANGES OF UKRAINE FOR 2023

O. Shulga, S. Shulga

National University of Food Technologies

Key words:

*Food law of Ukraine
Food security
Laws
Orders*

Article history:

Received 04.03.2024
Received in revised form
19.03.2024
Accepted 01.04.2024

Corresponding author:

O. Shulga
E-mail:
shulgaos@ukr.net

Citation: Шульга О. С.,
Шульга С. І. (2024). Змі-
ни в харчовому законо-
давстві України за 2023
рік. *Наукові праці НУХТ*,
30(2), 31—43.
DOI: 10.24263/2225-2924-
2024-30-2-5

ABSTRACT

Currently, Ukraine is on the way to joining the EU, and in order to successfully complete this process, Ukrainian legislation continues to be aligned with European requirements. The food industry is a strategic industry that ensures food security in every country. The law No. 3221-IX "On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding Improvement of State Regulation of Food Safety and Development of Animal Husbandry" was adopted in June 2023, which provides for amendments to a number of currently valid laws of Ukraine. Adopted changes make it possible to specify the labeling of vegetarian food, and visual markings are introduced for agricultural products; the requirements for labeling chicken eggs changed, bringing them closer to EU requirements. A number of terms are introduced ("artisanal food product", "health benefit claim", "nutritional value claim", "traditional food from another country", "authorized person", "food flavorings", "food additive". Registries are being created for new foods, food additives, food flavorings, food enzymes and health claims. The requirements for unscheduled measures of state control over compliance with the legislation on food are defined: at the request of the business entity; for the appeal of an individual about a violation that caused him harm; on behalf of the Prime Minister of Ukraine with detected systemic violations; verification of implementation to eliminate violations; based on reports received from RASFF, health care facilities, accredited laboratories, official veterinarian, authorized veterinarian, slaughterhouse employee.

ЗМІНИ В ХАРЧОВОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ЗА 2023 РІК

О. С. Шульга, С. І. Шульга

Національний університет харчових технологій

Україна на шляху приєднання до ЄС продовжує упорядковувати законодавство відповідно до європейських вимог, щоб успішно завершити цей процес. Харчова промисловість — це стратегічна галузь, яка забезпечує продовольчу безпеку кожної країни. В червні 2023 р. був прийнятий ЗУ «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення державного регулювання продовольчої безпеки та розвитку тваринництва» № 3221-ІХ, який передбачає внесення змін до ряду нині чинних законів України. Прийняті зміни дають змогу конкретизувати маркування вегетаріанських харчових продуктів, а також запроваджуються візуальні позначки для сільськогосподарської продукції; змінюються вимоги до маркування курячих яєць, наближаючи їх до вимог ЄС. Вводиться ряд термінів («ремісничий харчовий продукт», «твердження про користь для здоров'я», «твердження про поживну цінність», «традиційний харчовий продукт з іншої країни», «уповноважена особа», «харчові ароматизатори», «харчова добавка», «харчовий ензим» тощо), що забезпечує однозначне трактування в сфері якості та безпечності харчових продуктів. Створюються реєстри для новітніх харчових продуктів, харчових добавок, харчових ароматизаторів, харчових ензимів і тверджень про користь для здоров'я. Визначено вимоги до позапланових заходів державного контролю за дотриманням законодавства про харчові продукти: за бажанням суб'єкта господарювання; за зверненням фізичної особи про порушення, що завдало йому шкоди; за дорученням Прем'єр-міністра України з виявленими системними порушеннями; перевірка виконання щодо усунення порушень; на підставі повідомлень, що надійшли від RASFF, закладів охорони здоров'я, акредитованих лабораторій, офіційного ветеринарного лікаря, уповноваженого ветеринара, працівника бітіні.

Ключові слова: харчове законодавство України, продовольча безпека, закони, накази.

Постановка проблеми. У 2014 р. Україна обрала подальший напрямок свого розвитку, підписавши Угоду про асоціацію, що наклало на Україну певні зобов'язання, саме тому це потребує періодичного аналізу стану її виконання (Андрушевич, 2023; Моніторинг аграрного законодавства, 2022).

Харчова промисловість є стратегічної галуззю кожної країни, тому питання продовольчої безпеки як глобальної проблеми навіть закріплено в Глобальних цілях сталого розвитку ООН до 2030 року. Продовольчу безпеку (Марина, 2023; Global Food Security, 2022) можна визначити за Глобальним індексом, що включає:

- доступність (доступність за ціною);
- наявність (фізична доступність);
- якість і безпека харчових продуктів;

- надійність галузей, які забезпечують виробництво харчових продуктів (Global Food Security Index, 2022).

Зрозуміло, що ступінь розвитку кожної країни напряму визначає його індекс. Стає зрозумілим, чому зараз стан продовольчої безпеки в Україні є негативним відповідно до Глобального індексу продовольчої безпеки: війна обумовила негативні економічні явища та ускладнює соціально-політичну ситуацію в державі. На жаль, негативним є і стан продовольчого кошика українців, який містить обмежений перелік харчових продуктів, зменшену кількість порцій харчових продуктів і постійно зростаючу вартість в умовах війни. Саме тому є необхідність у розробленні та впровадженні дієвих заходів, що дасть змогу суттєво покращити стан продовольчої безпеки в Україні. Заходи повинні бути спрямовані на законодавче регулювання та покращення фінансового доступу українців до якісних і безпечних харчових продуктів (Кваша, 2023).

На продовольчу безпеку також впливає врожайність сільськогосподарських культур, яка знижується через збільшення частоти екстремальних кліматичних явищ. Ці кліматичні аномалії розподілені на Землі нерівномірно і більший вплив мають на країни, що розвиваються, які мають менше можливостей для вирішення проблеми зміни клімату (Migón, 2023; Dietrich, 2023).

Зважаючи на низький Глобальний індекс, на допомогу приходить продовольчий банк — неприбуткова благодійна організація, яка збирає продовольчі товари (в т. ч. товари, термін придатності яких спливає) від виробників, торговельних організацій, закладів харчування, приватних осіб та інших постачальників і передає голодуючим (Прийма, 2023; Warshawsky, 2023).

Динамічний розвиток євроінтеграційних процесів України спрямовує наш зовнішньоекономічний напрямок у сферу сировинної галузі та превалювання низькотехнологічної продукції в товарній структурі зовнішньої торгівлі Україна—ЄС (Притула, & Кирик, 2023).

Отже, на виконання взятих зобов'язань щодо виконання умов Угоди про асоціацію в українському харчовому законодавстві відбуваються постійні зміни, що також повинно забезпечити продовольчу безпеку нашої країни, особливо в такий складний період, як війна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У розвинутих країнах нині 20—30% населення залучені до агробізнесу. Географічне розташування України забезпечує розвинений, прибутковий агробізнес, оскільки наша країна має найбільшу в Європі площу сільськогосподарських угідь (41,5 млн га або до 70% загальної території). Саме в Україні зосереджено близько 25% чорнозему світу, який, як відомо, має високий рівень родючості. Аграрний сектор України становить понад 10% ВВП і є одним з найважливіших експортних секторів (Dyudyaeva, & Rutta, 2023). Агробізнес — це також і стала сировинна база для харчової промисловості, яка є складовою забезпечення продовольчої безпеки України.

Перешкодами для досягнення високого рівня продовольчої безпеки в Україні є незавершені законодавчі реформи, недостатнє фінансування, недоліки інфраструктури, корупція та недотримання стандартів, подолання наслідків війни, розроблення регіональних стратегій тощо (Melnyk, 2023).

Євроінтеграція, звісно, починається з найближчих сусідів, саме тому співпраця між Польщею та Україною у сфері виробництва харчових продуктів рослинного

походження відкриває значні можливості для підвищення продовольчої безпеки, диверсифікації сільського господарства, виробництва та сприяє економічному зростанню (Yakymchuk, & Pomianek, 2023).

Кожна країна ЄС має свою історію імплементації європейського харчового законодавства. Так, зокрема, німецька армія почала імплементацію Європейського харчового регламенту ще у 2003 р. і повністю впровадила у 2006 р., що дало змогу суттєво скороти кількість харчових отруєнь, обумовлених *Bacillus cereus*, *Salmonella spp.*, *Enterobacteriaceae* (Nau, 2023).

Водночас у цивільній сфері харчових продуктів Німеччини щорічно відбувається контроль заявленої енергетичної цінності, загального та насиченого вмісту жиру, цукру та солі в упакованих харчових продуктах. Окремо оцінюються продукти дитячого харчування. Виявлені зміни калорійності та поживних речовин аналізуються, проте методи моніторингу відрізняються в ЄС, що в подальшому ускладнює порівняння результатів (Gréa, 2023).

Нині виробництво харчових продуктів неможливе без пакувальних матеріалів, тому боротьба з кількістю відходів використаної упаковки продовжується, на що і спрямована нова законодавча пропозиція ЄС щодо відходів упаковки (Niego, 2023).

Синтетичні барвники як складова деяких харчових продуктів можуть спричинити негативну дію на організм людини. Деякі країни постійно переглядають законодавство, щоб унеможливити або знизити допустиму добову норму харчових барвників. США та Індія дотримуються більш жорсткої політики, а країни ЄС часто змінюють або рекомендують тимчасову добову норму харчових барвників (Mota, 2023).

Отже, аналіз останніх публікацій показав, що законодавчі зміни відбуваються постійно не тільки в Україні, а й у ЄС, адже виробництво харчових продуктів змінюється залежно від соціально-політичної та безпекової ситуації в країні, а також стратегічного напрямку розвитку кожної держави.

Мета дослідження: аналіз змін харчового законодавства України за 2023 р., які є обов'язковими для застосування у сфері безпечності харчових продуктів.

Матеріали і методи. Аналіз сучасного стану харчового законодавства на основі загальнотеоретичних і галузевих досліджень у сфері продовольчої безпеки. Аналіз законодавчо-правової бази України, перспектив і проблем, зокрема понятійного й термінологічного характеру, що дасть змогу визначити слабкі сторони та можливості розвитку харчового законодавства України і практику його застосування.

Викладення основних результатів дослідження. Харчові продукти впродовж свого життєвого циклу постійно контактують з різними предметами та матеріалами. У 2022 р. в Україні був прийнятий відповідний закон, який набуде чинності у 2025 р. і відповідає Директиві Ради ЄС 78/142/ЄЕС, що наближає законодавство України у сфері санітарних та фітосанітарних заходів у ЄС (Міністерство юстиції України, 2023). Нині проводиться активна робота щодо забезпечення вимог прийнятого закону за рахунок формування відповідних реєстрів, прийняття наказів відповідних профільних органів влади та впровадження нормативних документів. Законодавча база ЄС забезпечує фундаментальні постулати безпеки та інертності всіх матеріалів, що контактують із харчовими продуктами.

Законодавство відіграє важливу роль у забезпеченні нормативних вказівок щодо систем забезпечення якості та перевірки їх впровадження як засобу дотримання нормативних вимог (Sharma, 2023).

У червні 2023 р. був прийнятий ЗУ «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення державного регулювання продовольчої безпеки та розвитку тваринництва» № 3221-IX, який набув чинності 26.10.2023. Прийнятий ЗУ передбачає зміни таких документів: ЗУ «Про пестициди і агрохімікати»; ЗУ «Про захист рослин»; ЗУ «Про племінну справу у тваринництві»; ЗУ «Про державну підтримку сільського господарства України»; ЗУ «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності»; ЗУ «Про карантин рослин»; ЗУ «Про ветеринарну медицину»; ЗУ «Про загальну безпечність нехарчової продукції»; ЗУ «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності»; ЗУ «Про адміністративні послуги»; ЗУ «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів»; ЗУ «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин»; ЗУ «Про безпечність та гігієну кормів»; ЗУ «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції»; ЗУ «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів»; ЗУ «Про ветеринарну медицину»; ЗУ «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення державного регулювання у сфері поводження з пестицидами і агрохімікатами».

Внесені зміни наведених законів передбачають:

1. Збільшення переліку селекційних та організаційно-господарських заходів у свилярстві, що дасть змогу отримувати якісну, безпечну продукцію за доступними цінами.

2. Конкретизацію вимог до інформації для споживачів з метою недопущення введення їх в оману.

3. Створення реєстрів об'єктів санітарних заходів, зокрема щодо новітніх харчових продуктів, харчових добавок, ароматизаторів та ензимів, твердження про користь для здоров'я.

4. Імплементацию міжнародних стандартів ISO/TS 19657:2017 «Продукти харчові та напої. Технічні критерії для визначення натуральності інгредієнтів» та ISO 23662:2021 «Definitions and technical criteria for foods and food ingredients suitable for vegetarians or vegans and for labelling and claims» («Визначення та технічні критерії для харчових продуктів та харчових інгредієнтів для вегетаріанців або веганів і для маркування та реклаमाцій»).

5. Спрощення процедури державної реєстрації для операторів ринку з виробництва ремісничих харчових продуктів і харчових продуктів тваринного походження малих потужностей з виробництва харчових продуктів.

6. Посилення державного контролю операторів ринку з виробництва та обігу харчових продуктів, а також їх відповідальності за недотримання відповідного законодавства.

7. Реформу механізму отримання експлуатаційних дозволів, проведення державної реєстрації, видачі, анулювання та поновлення міжнародних ветеринарних сертифікатів.

8. Визнання кормових добавок, якщо вони зареєстровані в ЄС, без додаткової державної реєстрації в Україні.

9. Полегшення процедури формування реєстраційного досьє, яке є необхідним для державної реєстрації кормових добавок.

10. Посилення вимог щодо застосування пестицидів, також розмежовано вимоги до огляду для цілей фітосанітарних досліджень і власне досліджень. Крім того, нововведення передбачають оформлення фітосанітарного сертифіката за межами України.

З метою зменшення забруднення харчових продуктів пестицидами нині запропоновано подовжити заборону на продаж гліфосату ще на 10 років. Автори (Bloom, & Boonstra, 2023) вважають, що гліфосат спричиняє нейродегенеративні захворювання, наприклад, хвороби Паркінсона, Альцгеймера, рухових нейронів та розумові порушення в дітей. Крім того, щорічно проводиться контроль залишкових кількостей пестицидів у харчових продуктах (Carrasco, 2023; Dinca, 2023). Отже, внесені зміни до ЗУ «Про пестициди і агрохімікати» є своєчасними і забезпечують відповідність європейському законодавству.

Зміни ЗУ «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» передбачають введення ряду термінів, зокрема, «верифікація», «вода питна», «державний реєстр об'єктів санітарних заходів», «дієтична добавка», «історія безпечного харчового споживання», «лот» тощо.

Введення терміна «лот» узгоджується із ЗУ «Про інформацію для споживачів про харчові продукти» (ст. 6), який застосовується в переліку обов'язкової інформації для фасованих харчових продуктів (Ємченко, 2023).

У 2015 р. був прийнятий ЗУ «Про стандартизацію», ст. 23 якого передбачає добровільне застосування національних стандартів, що вказує на необов'язковість показників якості як обов'язкових. Проте в минулому (2023) році також прийнятий термін «окремі показники якості харчових продуктів». ЗУ «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» визначає, що це показники та/або властивості харчових продуктів, які застосовуються для:

- ідентифікації харчових продуктів;
- визначення вимог до продуктів дитячого харчування, харчових продуктів для спеціальних медичних цілей, а також до харчових продуктів з метою контролю ваги;
- інформування споживачів про властивості харчових продуктів, зокрема за рахунок їх маркування.

Введені також терміни «ремісничий харчовий продукт», «твердження про користь для здоров'я», «твердження про поживну цінність», «традиційний харчовий продукт з іншої країни», «уповноважена особа», «харчові ароматизатори», «харчова добавка», «харчовий ензим».

Також зміни ЗУ «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» передбачають розроблення, впровадження та застосування постійно діючих процедур, які засновані на принципах системи аналізу небезпечних факторів і контролю в критичних точках. Зміни передбачають застосування спрощеного підходу, якщо такий підхід забезпечує однаковий рівень захисту здоров'я споживачів, як і за умови запровадження НАССР. Спрощений підхід застосовується у таких випадках:

1) якщо проведено аналіз небезпечних факторів і підтверджено *відсутність критичних контрольних точок*. У такому разі достатнім буде дотримання загальних гігієнічних вимог поводження з харчовими продуктами, що передбачено статтями 40—51 ЗУ «Про основні принципи і вимоги до безпечності та якості харчових продуктів». Оператор ринку також повинен розробити процедури валідації і верифікації з метою перевірки результативності використаних заходів;

2) на потужностях з незначним ступенем ризику, який визначається Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів Державною екологічною інспекцією» від 6 березня 2019 р. № 182 і на яких не здійснюється підготовка, оброблення чи перероблення харчових продуктів, тому *небезпечні фактори можуть контролюватися за допомогою впроваджених програм-передумов*;

3) якщо можливо використовувати типові плани системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках (НАССР), які наявні у відповідних методичних настановах і передбачають інформацію про небезпечні фактори, програми-передумови, процедури в критичних контрольних точках та процедури ведення записів. *Використання типового плану системи аналізу небезпечних факторів і контролю в критичних точках (НАССР) можливе лише в разі, якщо потужність оператора ринку відповідає опису, що міститься у відповідній методичній постанові*;

4) за умови використання *процедур візуального моніторингу* ведення записів лише у випадках, якщо виявлена невідповідність установленим вимогам. Зазначені записи повинні містити й опис корекцій/коригувальних дій.

Зміни, представлені в ст. 31 ЗУ «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», передбачають загальні засади щодо державної реєстрації окремих об'єктів санітарних заходів, зокрема під таку реєстрацію підпадають:

1) новітні харчові продукти;

2) харчові добавки;

3) харчові ароматизатори, крім групи харчових ароматизаторів, яка визначена МОЗ України, тобто центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, та сировина для виробництва харчових ароматизаторів;

4) харчові ензими (ферменти);

5) твердження про користь для здоров'я.

За відповідними об'єктами будуть сформовані державні реєстри:

1) новітніх харчових продуктів;

2) харчових добавок, харчових ароматизаторів і харчових ензимів (ферментів);

3) тверджень про користь для здоров'я.

Зміни ЗУ «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» передбачають запровадження «Системи швидкого повідом-

лення про загрози, пов'язані з харчовими продуктами та кормами» як одним з причин проведення позапланової державної перевірки. Крім того, на вимогу оператора ринку його повинні письмово проінформувати про порядок оскарження прийнятих (виданих) йому рішень, приписів. Визначено, що одна й та сама особа не повинна здійснювати аудит на одній і тій самій потужності більше двох разів поспіль.

Зміни ЗУ «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів» передбачають введення терміна «*натуральна ароматична речовина*», а також конкретизацію вимог до маркування харчових продуктів, зокрема, інформації, що надається в добровільному порядку: «*вегетаріанський*» («*ово-вегетаріанський*», «*лакто-вегетаріанський*», «*веганський*»).

У харчовій і кормовій промисловості генетично модифіковані штами мікробів використовуються для виробництва ферментів, ароматизаторів та добавок (Decker та ін., 2020). Нині тривають дебати, чи вважати генетично модифіковані мікроорганізми (ГММ) генетично модифікованими організмами (ГМО). Питання є актуальним, оскільки воно вплине на інновації стійких ланцюгів поставок у біоекономіці. Поручено питання про те, чи може політика регулювання ГММ бути виправдана з погляду стійкості і, зокрема, чи не ставлять вони під загрозу «Європейський зелений курс» (Wesseler, 2023).

В аспекті гармонізації українського законодавства в серпні 2023 р. прийнятий ЗУ «Про державне регулювання генетично-інженерної діяльності та державний контроль за розміщенням на ринку генетично модифікованих організмів і продукції» № 3339-IX, який набуде чинності 16.09.2026.

І досі в Україні на законодавчому рівні не вирішено питання щодо функціональних харчових продуктів. Функціональні харчові продукти відіграють важливу роль в економічній діяльності, включаючи підвищення цінності побічних продуктів харчової промисловості, які можуть стати відходами. У (Tsoupras, 2023) передбачається, що індустрія функціональних харчових продуктів продовжить своє зростання впродовж найближчих десятиліть, саме тому важливо аналізувати їх зростання, еволюцію, законодавство та перспективи на майбутнє.

У (Granato та ін., 2023) пропонується інтегративний підхід до науково-технічного прогресу політиків, споживачів і суспільства до розроблення стійких функціональних харчових продуктів, що містять біоактивні речовини, які сприяють боротьбі з неінфекційними захворюваннями. Дослідники критично аналізують, яким чином такі ініціативи узгоджуються з новими політичними реаліями ЄС та ООН у рамках спільної мети досягнення глобальної продовольчої безпеки та сталого зростання.

З метою забезпечення продовольчої безпеки важливо розуміти різницю між поняттями «небезпека» і «ризик». Використання цих термінів як синонімів або їх взаємозаміна є постійною проблемою у сфері безпеки харчових продуктів. Швидка перевірка їжі в ЄС виявила ряд невідповідностей, що потребує подальшого розслідування і встановлення, чи можуть бути нормативні документи джерелом таких невідповідностей через підміну понять «небезпека» та «ризик». Дослідники (Сіоса та ін., 2023) розробили програмний засіб для підтримки виявлення непослідовних перекладів «небезпеки» та «ризик» в певних харчових нормах ЄС.

Впровадження методологій нового підходу (Cattaneo та ін., 2023) щодо оцінки безпеки харчових продуктів: стратегічні цілі та дії, вжиті Європейським органом з безпеки харчових продуктів. Методології нового підходу включають методи *in silico* та *in vitro*, які застосовуються як альтернатива випробуванням на тваринах. Незважаючи на те, що методологію нового підходу вже повністю впроваджено як дослідницькі інструменти, їх використання в оцінюванні регуляторних ризиків на тепер обмежене. Для сприяння нормативному впровадженню методології нового підходу необхідні зміни парадигми в підходах до оцінювання ризиків і належний діалог між оцінювачами ризиків та менеджерами з ризиків.

Крім Законів України, у 2023 р. було також прийнято ряд наказів Мінагрополітики у сфері санітарних і фітосанітарних заходів. Зокрема, прийнятий наказ «Про затвердження Вимог до курячих яєць» від 07 березня 2023 р. № 360, який набуває чинності з 1 січня 2028 року. Затверджені зміни передбачають, що:

1. Курячі яйця сортуватимуть за їх якістю. Згідно з оновленою класифікацією передбачено класи «А» та «В». Так, до класу «А» будуть віднесені яйця з чистою та неушкодженою шкаралупою; білок повинен бути чистим, прозорим, не мати сторонніх речовин та запаху; відсутність розвитку зародка. До класу «В» будуть віднесені яйця, які не відповідають показникам якості класу «А». Нині в Україні яйця поділяються на групи (дієтичні, столові, охолоджені) з літерно-числовим позначенням.

2. Сортування відбуватиметься також за вагою: клас «А» сортуватимуть на категорії: «XL» (маса одного яйця 73 г та більше), «L» (63—73 г), «M» (53—63 г), «S» (менше 53 г). Сортування за вагою клас «В» поділитися не будуть. Нині в Україні згідно з ДСТУ 5028:2008 чинна класифікація за масою категорії: відбірні, вища, перша, друга, дрібні.

3. Впровадження додаткових вимог щодо штампування, маркування, пакування та ведення записів операторами ринку.

У 2023 р. також прийняті накази Мінагрополітики:

- «Про затвердження Вимог до фруктових соків та деяких подібних харчових продуктів» від 31 липня 2023 року № 1450;

- «Про затвердження форм актів, складених за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного контролю (інспектування) стосовно дотримання операторами ринку вимог законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин, а також інших форм розпорядчих документів» від 08 серпня 2023 року № 1503;

- «Про затвердження національних символів для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів із зареєстрованими назвами місця походження товару, географічними зазначеннями, традиційними гарантованими особливостями, а також Правил та Вимог до них» від 20 вересня 2023 року.

Останній наказ передбачає появу символів на пакуванні сільськогосподарської продукції, які наведено на рис. 1.

Символи будуть наноситися власне на упаковку, етикетку (стікер), кольєретку харчових продуктів. За відсутності упаковки національні символи будуть значатися в документі або повідомленні, що супроводжують харчові продукти.

із зареєстрованою назвою
місця походження товару

із зареєстрованим
географічним зазначенням

із зареєстрованою
традиційною гарантованою
особливістю

Рис. 1. Національні символи для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів

У 2023 р. прийняті також накази Мінагрополітики:

- «Про затвердження Вимог до письмової декларації про відповідність матеріалів і предметів, призначених для контакту з харчовими продуктами, та переліку документів, які підтверджують відомості, зазначені в декларації» від 02 жовтня 2023 року № 1743;

- «Про затвердження Гігієнічних вимог до потужностей, на яких здійснюється виробництво та/або обіг продуктів бджільництва» від 15 листопада 2023 року № 1968;

- «Про внесення змін до Переліку підстав для здійснення позапланових заходів державного контролю за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин на період воєнного стану» від 10.02.2023 № 159 і набрав чинності 20 січня 2023 року. Відповідно до зазначеного наказу підставами для позапланових заходів державного контролю є:

- власна ініціатива оператора ринку, тобто суб'єкт господарювання подає письмову заяву до відповідного органу державного нагляду/контролю про здійснення заходу державного нагляду/контролю за їхнім бажанням;

- звернення споживача до відповідного органу державного нагляду/контролю про здійснення заходу державного нагляду/контролю, якщо споживання харчового продукту спричинило шкоду їх правам, законним інтересам, життю чи здоров'ю, навколишньому природному середовищу чи безпеці держави;

- доручення Прем'єр-міністра України щодо перевірки, які обумовлені системними порушеннями та/або подією, що негативно вплинуло на права, законні інтереси, життя та здоров'я людини, довкілля та забезпечення безпеки держави;

- перевірка виконання результатів усунення виявлених порушень вимог законодавства під час проведення заходу органом державного нагляду/контролю;

- на підставі повідомлень, що надійшли від: RASFF; закладів охорони здоров'я; акредитованих лабораторій; офіційного ветеринарного лікаря, уповноваженого ветеринара, працівника бібліотеки.

Інформація є домінуючим засобом втручання, спрямованим на споживачів з боку національних і міжнародних органів влади, а також неурядових організацій та наукового товариства (Dinca та ін., 2023; Річний звіт RASFF, 2020; Артеменко, 2023).

Також у 2023 р. прийнято такі накази Мінагрополітики:

- «Про затвердження Вимог до складання та подання заяви про початок застосування особливого показника якості» від 24 листопада 2023 року № 2036;
- «Про затвердження Порядку оформлення, подання та розгляду заяви про початок використання схеми якості» від 12 грудня 2023 року № 2150.

Терміни «схема якості» та «особливий показник якості» закріплені в ЗУ «Про особливості правової охорони географічних позначень для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів, захист прав та застосування схем якості, включаючи традиційні гарантовані особливості для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів» від 06.09.2022 № 2572-IX.

Висновки

Отже, харчове законодавство України продовжує зазнавати змін, що забезпечить виконання вимог Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Крім того, частина змін обумовлена теперішнім воєнним станом у державі. Прийняті зміни дають змогу конкретизувати маркування вегетаріанських харчових продуктів, а також візуальні позначки для сільськогосподарської продукції. Змінюються вимоги до маркування курячих яєць. Вводиться ряд термінів, що забезпечує однозначне трактування в сфері якості та безпечності харчових продуктів. Створюються реєстри для новітніх харчових продуктів, харчових добавок, харчових ароматизаторів, харчових ензимів і тверджень про користь для здоров'я. Визначено вимоги до позапланових заходів державного контролю за дотриманням законодавства про харчові продукти.

Література

Артеменко, Л. Б. (2023). Європейські системи попередження споживачів про небезпечні харчові продукти на ринку України. *Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах»*, Тернопіль, 2023, 102—105. Взято з https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/40889/2/MNPK_2023_Artemenko_L-European_systems_to_warn_102-105.pdf.

Безпека та якість харчових продуктів Міністерство юстиції України. Взято з https://minjust.gov.ua/m/str_45835.

Європейська Комісія. Річний звіт RASFF 2020. *Офіс публікацій*, 2021. Взято з https://ec.europa.eu/food/safety/rasff-food-and-feed-safety-alerts_en.

Ємченко, І. (2023). Спрощена система маркування харчових продуктів для споживачів. *Товарознавчий вісник*, 1(16), 105—115. <https://doi.org/10.36910/6775-2310-5283-2023-17-9>.

Кваша, С., Вакуленко, В. (2023). Теоретичні основи продовольчої безпеки в умовах сьогодення. *Вісник Херсонського національного технічного університету*, 4 (87), 419—428. DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2023.4.55>.

Моніторинг аграрного законодавства. Випуск 10/2022. Німецько-український агрополітичний діалог. Взято з https://apd-ukraine.de/images/2022/Legislation_Review/10_2022/APD_LR_10-22_September_2022_ua.pdf.

Марина, А. С., Янковська, Я. Р. (2023). Дослідження стану глобальної продовольчої безпеки. *Економічний простір*, 184, 26—30.

Прийма, Ю. (2023). Впровадження європейських практик для розвитку Асоціації продовольчих банків «ТАРІЛКА» в Україні. *Галицький економічний вісник*, 6(61), С. 46—55. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu.

Пригула, Х., Кирик, І. (2023). Оцінення структури та динаміки зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС. *Економіка та суспільство*, (54), 54—60. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-60>.

Україна та Угода про асоціацію: моніторинг виконання, 2014—2022: [звіт] / А. Андрусевич, А. Василенко, Б. Веселовський, В. Мельник, В. Черкашин, Г. Трипольська, Г. Усатенко, Г. Рябцев [та ін.]; ГО «Український центр європейської політики», Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні. Київ: [б. в.], 2023. 154 с.

Bloem, B. R., & Boonstra, T. A. (2023). The inadequacy of current pesticide regulations for protecting brain health: the case of glyphosate and Parkinson's disease. *The Lancet Planetary Health*, 7(12), e948—e949. DOI: [https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(23\)00255-3](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(23)00255-3).

Cattaneo, I. et al. (2023). Implementing New Approach Methodologies (NAMs) in food safety assessments: Strategic objectives and actions taken by the European Food Safety Authority. *Trends in Food Science & Technology*, 133, 277—290. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tifs.2023.02.006>.

Cioca, A. A., Tušar, L., & Langerholc, T. (2023). Food Risk Analysis: Towards a Better Understanding of Hazard and "Risk" in EU Food Legislation. *Foods*, 2023, 12(15), 2857. DOI: <https://doi.org/10.3390/foods12152857>.

Deckers et al. (2020). Genetically modified micro-organisms for industrial food enzyme production: an overview. *Foods*, 9(3), 326. DOI: <https://doi.org/10.3390/foods9030326>.

Dinca, V. et al. (2023). A mixture of 13 pesticides, contaminants, and food additives below individual NOAELs produces histopathological and organ weight changes in rats. *Archives of Toxicology*, 97(5), 1285—1298. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00204-023-03455-x>.

Dietrich, J. et al. (2023). Impact of climate change on foodborne infections and intoxications. *Journal of Health Monitoring*, 8(3), 78. DOI: <https://doi.org/10.25646/11403>.

Solveig Langsrud et al. (2023). Solveig Langsrud A trans disciplinary and multi actor approach to develop high impact food safety messages to consumers: Time for a revision of the WHO — Five keys to safer food? *Trends in Food Science & Technology*, 133, 87—98. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tifs.2023.01.018>.

Dyudyayeva, O., & Rutta, O. (2023). The modern challenges for the food safety of Ukraine. *The Norwegian Journal of Development of the International Science*, 122, 17—24. Взято з <http://hdl.handle.net/123456789/8813>.

Carrasco Cabrera, L. et al. (2023). European Food Safety Authority (EFSA), The 2021 European Union report on pesticide residues in food. *EFSA Journal*, 21(4), e07939. DOI: <https://doi.org/10.2903/j.efsa.2023.7939>.

Global Food Security Q2. (2022). Взято з <https://www.dka.global/global-food-security-q2-2022>.

Global Food Security Index 2022 The GFSI website navigation guide. Взято з https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/resources/Economist_Impact_GFSI_2022_Website_Navigation_Guide_Sep_2022.pdf.

Gréa, C. et al. (2023). Design and methods of the German monitoring of packaged food in the European context. *Journal of Food Composition and Analysis*, 121, 105405. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jfca.2023.105405>.

Granato, D., Zabetakis, I., & Koidis, A. (2023). Sustainability, nutrition, and scientific advances of functional foods under the new EU and global legislation initiatives. *Journal of Functional Foods*, 109, 105793. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jff.2023.105793>.

Melnyk, T., Tunitska, Y., & Banas, D. (2023). Food security of Ukraine: National and global level. *Economics and Business Review*, 9(3), 181—205. DOI: <https://doi.org/10.18559/eb.2023.3.927>.

Mirón, I. J., Linares, C., & Díaz, J. (2023). The influence of climate change on food production and food safety. *Environmental Research*, 216 (3), 114674. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.envres.2022.114674>.

Mota, I. G. C. et al. (2023). Artificial dyes: Health risks and the need for revision of international regulations. *Food Reviews International*, 39(3), 1578—1593. DOI: <https://doi.org/10.1080/87559129.2021.1934694>.

Nau, A. et al. (2023). Impact of the Revision of European Food Hygiene Legislation and the Introduction of Convenience-based Food on Food Safety in the German Military. *Journal of Food Protection*, 86(5), 100073. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jfp.2023.100073>.

Niero, M. (2023). Implementation of the European Union's packaging and packaging waste regulation: A decision support framework combining quantitative environmental sustainability assessment methods and socio-technical approaches. *Cleaner Waste Systems*, 6, 100112. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.clwas.2023.100112>.

Sharma, S. et al. (2023). Food Contact Surfaces: Challenges, Legislation and Solutions. *Food Reviews International*, 39(2), 1086—1109. DOI: <https://doi.org/10.1080/87559129.2021.1929299>.

Wesseler, J. et al. (2023). EU regulation of genetically modified microorganisms in light of new policy developments: Possible implications for EU bioeconomy investments. *Applied Economic Perspectives and Policy*, 45(2), 839—859. DOI: <https://doi.org/10.1002/aep.13259>.

Tsoupras, A., Zabetakis, I., & Lordan, R. (2023). Functional foods: Growth, evolution, legislation, and future perspectives. In *Functional Foods and Their Implications for Health Promotion*, 367—377. Academic Press. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-823811-0.00003-1>.

Warshawsky, D. N. (2023). Food insecurity and the covid pandemic: uneven impacts for food bank systems in Europe. *Agriculture and Human Values*, 40(2), 725—743. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10460-022-10387-2>.

Yakymchuk, A., & Pomianek, T. (2023). Ensuring food security for the population through plant-based nutrition: collaboration between Poland and Ukraine. *Scientific Papers of Silesian University of Technology. Organization & Management*, 187, 777—797. DOI: <http://dx.doi.org/10.29119/1641-3466.2023.187.41>.